

Parlamentsval i Östtimor

Den 30 juni gick över 400.000 östtimoreser till valurnorna i sitt första riktiga parlamentsval. Det nuvarande parlamentet med 88 platser valdes nämligen ursprungligen 2001 som en konstituerande församling. 12 partier delar på mandatet i det nuvarande parlamentet:

Fretilin	55	PPT	2
PD	7	PDC	2
PSD	6	UDC1	1
ASDT	6	PST	1
PNT	2	PL2	1
UDT	2	Oberoende	1
KOTA	2		

Som helt dominerande parti har Fretilin hittills bildat regering.

Om det nya parlamentets 65 platser bemödar sig 15 partier.

Partier

Vi beskriver dem i bokstavsordning med deras förkortning, portugisiska namn, vår översättning av deras engelska namn till svenska, ledare (ordförande) och något om deras historik och karaktär.

ASDT - Associacao Social Democrata Timorese - Timoresisk förening av socialdemokrater - Ledare: Xavier do Amaral - Ett av Östtimors äldsta partier grundat 1974 efter revolutionen i Portugal av bland andra José Ramos-Horta. Partiet gick på hösten 1974 med i Fretilin och återupplivades efter att den indonesiska ockupationen av Östtimor upphört.

CNRT - Congresso Nacional para a Reconstrucao de Timor - Nationella kongressen för återuppbyggnad av Timor - Ledare: Xanana Gusmão - Förkortningen CNRT användes av det 1998 i Portugal grundade Nationella rådet för timoresiskt motstånd som en paraplyorganisation som ersatte Nationella rådet av mauberiskt motstånd (CNRM). CNRM hade grundats av Xanana Gusmão 1987 för att bredda basen för motståndet mot den indonesiska ockupationen utöver Fretilin. José Ramos-Horta blev också en av de första medlemmarna av CNRM. CNRT vill ha en radikalt ny jordbrukspolitik och med större kraft försvara kvinnors rättigheter.

Fretilin - Frente Revolucionaria do Timor Leste Independente - Det självständiga Östtimors revolutionära front - Ledare: Francisco Lu-Olo Guterres (Fretilins kandidat i presidentvalet), Mari Alkatiri (premiärminister 2002-2006), Estanislau da Silva (premiärminister efter presidentvalet 2007) - Fretilin är

ett radikalt självständighetsparti grundat 1974 och självständighetskampens mest framträdande organisation. Partiet är medlem i Socialistinternationalen. Fretilin skapade sin militära gren Falintil i augusti 1975 och utropade självständigheten 28 november 1975. Fretilin tillbakavisar kritik mot sin hantering av oljefonden, från den har statsbudgeten förstärkts med 60 miljoner USD 2005 och 279 miljoner USD 2006. Valplattformen presenterades den 23 juni och upptar bland annat snabbare utveckling av infrastrukturen (el, vatten, vägar) och landsbygden (krediter, silos för säd, utveckling av tre lantbruksskolor för 600 elever) samt åtgärder mot ungdomsarbetslösheten (yrkesskolor) och för ökad jämställdhet.

KOTA - Klibur Oan Timor Asuwain - Bergskrigarnas söner eller Timoresiska hjältars förening - Ledare: Manuel Tilman - KOTA grundades 1974 av lokala ledare och var för integration med Indonesien. Partiet värnar om timoresisk kultur och timoresiska traditioner. I augusti 1998 följde partiet Fretilin, Apodeti och UDT och avvisade Indonesiens erbjudande om autonomi och krävde Gusmãos frigivning ur fängelse och en folkomröstning om Östtimors framtid.

PD - Partido Democratico - Demokratiska partiet - Ledare: Fernando 'Lasama' de Araujo - PD grundades strax före valet av den konstituerande församlingen 2001 och samarbetar med ASDT och PSD. Det är nu det största oppositionspartiet med rötter i CNRT och student- och ungdomsrörelser från ockupationstiden och åren efter folkomröstningen 1999.

PDC - Partido Democrata Cristao - Timors kristligt demokratiska parti - Ledare: Antonio Ximenes - PDC grundades 2000. Partiet har gått ihop med UDC.

PMD - Partidu Milénium Demokrátiku - Milleniets demokratiska parti - Ledare: Ermenegildo (Kupa) Lopes - Partiet grundades i slutet av 2004. Namnet kommer av att partiet vill bygga sin politik på milleniemålen för utveckling. PMD var ett av de två partier som nominerade Ramos-Horta i presidentvalet.

PNT - Partido Nacionalista Timorese - Timoresiska nationalistpartiet - Ledare: Abilio Araujo - Partiet grundades i juli 1999, strax före folkomröstningen om självständighet av Araujo för att verka för en "tredje väg" mellan CNRT:s diktatur och Östtimor som Indonesiens 27:e provins. Araujo, ekonom och kompositör, var minister i den första östtimoresiska regeringen 1975. Han kallade sig marxist, men övergick till affärer och samarbetade med en dotter till den dåvarande indonesiska presidenten Suharto samt pläderade för autonomi inom Indonesien.

PPT (ex-MPTL) - Partido do Povo de Timor - Timors folks parti - Ledare: Jacob Xavier - Xavier hävdar att han är en direkt ättling till Portugals kung. Partiet har stött Fretilin i många frågor i parlamentet.

PR - Partidu Republikanu - Republikanska partiet -

Ledare: Joao Saldanha - Partiet bildades den 30 december 2005. Dess politik är att främja en social demokrati i Östtimor.

PSD - Partido Social Democrata Timor Lorosae - Östtimors socialdemokratiska parti - Ledare: Mario Carrascalao och Joao Goncalves - PSD presenterades den 20 september 2000 i CNRT:s kontor och då talade bland andra Xanana Gusmão. Ordföranden Mario Carrascalao var vice ordförande i CNRT, dessförinnan medlem i UDT och indonesisk guvernör i Östtimor 1982-1992 samt Indonesiens ambassadör i Rumänien. Familjen Carrascalao är en av Östtimors rikaste och mest inflytelserika. Partiet har varit tydligt i sin kritik av Fretilins politik och beskriver sig själv som ett centerparti.

PST - Partido Socialista de Timor - Timors socialistiska parti - Ledare: Nelson Correia - PST är ett utbrytarparti från Fretilin bildat på 90-talet i Indonesien av östtimoresiska studenter och arbetare. Det är ett marxist-leninistiskt parti och stödjer ett parlamentariskt, demokratiskt flerpartisystem med maktindelning.

PUN - Partidu Unidade Nacional - Partiet för nationell enighet - Ledare: Fernanda Borges - Partiet grundades i slutet av 2006 och dess ordförande var finansminister i UNTAET-administrationen. PUN vill verka för mänskliga rättigheter och kristna värden och menar att en moralisk dimension hittills fattats i Timors politiska liv.

UDT - Uniao Democratica Timorese - Timoresiska demokratiska unionen - Ledare: Joao Carrascalao - UDT var det första parti som grundades i maj 1974 efter nejlíkerevolutionen i Portugal. Det var till en början det största partiet. De flesta av grundarna var statstjänstemän i Portugals koloniala administration och landägare. De var katoliker och starkt antikommunistiska. Mario Carrascalao (Joaos bror), som nu är ordförande i PSD, var en av dem. UDT var för självbestämmande, men förespråkade ursprungligen samarbete med Portugal. Under 1975 samarbetade UDT med Fretilin för självständighet fram till den 11 augusti. Då startade UDT en kupp för att med våld gripa makten, vilket utlöste ett inbördeskrig med Fretilin. Fretilin vann detta och kanske var det den direkt utlösande orsaken till Indonesiens invasion den 7 december 1975. UDT ändrade sin politik vid en kongress i Australien 1997 och deltog 1998 vid grundandet av CNRT.

UNDERTIM - Unidade Nacional Democrática da Resistência Timorese - Det timoresiska motståndets nationella demokratiska enhet - Ledare: Cornelio Gama (också känd som L7) - L7, som var en framstående motståndskämpe i Falinitil under mer än 20 år, var ursprungligen ledare för en fraktion av motståndssämpar och självständighetsaktivister inom Fretilin. Fraktionen omvandlade sig till ett eget parti i början av 2005.

Valet

För att få en plats i parlamentet krävs minst 3 % av rösterna.

Valsedlarna flögs in till Dili den 23 juni.

Rösträkningen skedde i motsats till vid presidentvalet inte i röstlokalerna utan i 13 rösträkningscentra, ett i varje distrikt.

UNDP har registrerat över 2.400 valobservatörer.

EU:s valobservatörer kom den 15 mars inför presidentvalet den 9 april och 9 maj och stannar över parlamentsvalet den 30 juni. Som mest är de 90 personer från 17 EU-länder, Norge och Schweiz. Från och med den 16 juni finns de i alla 13 av Östtimors distrikt.

Nästa år ska kommunalval hållas i Östtimor.

Analys

Parlamentsvalet är viktigare än det nyss genomförda presidentvalet, ty det avgör vilket parti som kommer att bilda regering. I Östtimor har den större makt än presidenten, även om Xanana Gusmão i kraft av sin personlighet hade stort inflytande. Parlamentet som sådant har en ganska svag ställning eftersom ledamöterna inte har några särskilda resurser för sitt arbete.

Huvudmotståndare i valet är Fretilin och CNRT. Fretilin har ju hittills dominerat det politiska livet i Östtimor. Och CNRT leds av Xanana Gusmão, som är en hyllad, karismatisk ledare med fem år som president bakom sig. Idag vågar ingen gissa på utgången av valet. Här måste kanske tilläggas att detta skrivs före valet, men läses efter valet och rösträkningen.

I presidentvalet förlorade Fretilins kandidat Francisco Lu-Olo Guterres mot den oberoende José Ramos-Horta i den andra valomgången. Det visar att Fretilins ställning är försvagad, kanske främst genom händelserna 2006. Mari Alkatiri, Fretilins generalsekretare, tvingades i juli 2006 avgå från premiärministerposten och efterträddes av Ramos-Horta, som då var utrikesminister, och är nära lierad med Xanana Gusmão, den förre presidenten som grundat CNRT.

Fretilin är ett vänsterparti och har under sin regeringstid starkt markerat Östtimors oberoende och vilja att utveckla sig självt. Diskussioner om Fretilin pekar ofta på att Mari Alkatiri har haft svårt att vinna sympatier. CNRT måste ses som ett mera liberalt parti. Gusmão och Ramos-Horta betonar behovet av försoning både inom Östtimor och med Indonesien samt goda relationer med landets två stora grannar, Indonesien och Australien.

Den 22 juni vädjade president Ramos-Horta om att det efter valet skulle bildas en nationell samlingsregering.

Noter:

1. Uniao Democrata Crista de Timor - Timors kristligt demokratiska union
2. Partido Liberal - Liberala partiet

Källor:

Ryan, Gavin: Political Parties and Groupings of Timor-Leste, andra upplagan maj 2007
AFP 2007-06-21